

М. М. Берест, О. В. Гладкий, Л. Й. Гнилянська, О. О. Городецька, С. І. Дерев'янку, Д. О. Елішис, І. В. Журавльова, Л. Д. Загвойська, О. В. Калініченко, В. С. Килівник, І. А. Козак, Л. В. Кононенко, М. Т. Краснюк, А. В. Кубай, А. А. Кулик, Ю. М. Кулинич, О. Л. Легошина, А. В. Медина, О. Б. Мних, Н. С. Науменко, О. П. Павленко, Н. Й. Радіонова, Н. В. Смірнова, Н. М. Ткачук, Л. О. Удова, К. В. Цімох, Л. О. Шкварчук, Н. М. Штефан, З. В. Юринець, Б. В. Яручик

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА

Колективна монографія

Полтава
2022

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В
УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА,
ПРАКТИКА**

Колективна монографія

**Полтава
2022**

УДК 338.1

Рекомендовано до друку вченою радою
Центру фінансово-економічних наукових досліджень
(Протокол № 95-1 від 18.10.2022 р.)

Рецензенти:

Т. В. Устік – доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу та логістики Сумського національного аграрного університету.

І. І. Чернега – доктор економічних наук, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Уманського національного університету садівництва.

Сучасний стан та перспективи розвитку діяльності підприємств в Україні : теорія, методика, практика : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2022. 180 с.

У колективній монографії досліджено теоретичні, методологічні та практичні аспекти ресурсного забезпечення та маркетингової діяльності підприємств. Викладено особливості управління економічною діяльністю підприємств та персоналом. Висвітлені питання статистики, обліку, аналізу і аудиту діяльності підприємств. Запропоновано основні напрями інноваційного розвитку діяльності підприємств. Проаналізовано сучасні аспекти ефективності діяльності підприємств. Здійснено оцінку рівня економічної безпеки та правових засад діяльності підприємств.

Jel A31, B41, L00, M11, M30, M40, O13, Q13

Current state and prospects for the development of enterprises in Ukraine : theory, methodology, practice : a collective monograph / Collective of authors. Poltava: PC «Astraya», 2022. 180 p.

The collective monograph examines the theoretical, methodological and practical aspects of resource provision and marketing activities of enterprises. Features of management of economic activity of enterprises and personnel are outlined. Issues of statistics, accounting, analysis and audit of enterprise activity are highlighted. The main directions of innovative development of enterprises are proposed. Modern aspects of the efficiency of enterprises are analyzed. An assessment of the level of economic security and the legal basis of enterprise activity was carried out.

ISBN 978-617-7915-76-7

© Колектив авторів, 2022

© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2022

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	---

РОЗДІЛ 1. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Ресурсний потенціал та інвестиційні можливості українських підприємств (Штефан Н. М.)	7
1.2. Розвиток таксономії сталого фінансування діяльності підприємств (Шкварчук Л. О.)	12
1.3. Стан туристичної галузі під час пандемії Covid-19 та в період україно-російської війни: перспективи для реанімації внутрішнього туризму (Науменко Н. С., Медина А. В.)....	18

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПЕРСОНАЛОМ

2.1. Інформаційне забезпечення стратегічного управління діяльністю підприємства (Кононенко Л. В.)	24
2.2. Проблематика обліку розрахунків за виплатами працівникам на підприємстві (Радіонова Н. Й., Цімох К. В.)	38
2.3. Процес рекрутменту в умовах розвитку інформаційних технологій: міжнародний та український досвід (Юринець З. В., Гнилянська Л. Й.)	41

РОЗДІЛ 3. СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. До питання тлумачення поняття «нематеріальні активи» (Дерев'яно С. І.)	47
3.2. Облікова політика в системі інформаційного забезпечення управління малим бізнесом (Смірнова Н. В.)	52

РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

4.1. Використання систем підтримки прийняття рішень із підтримкою імерсивних технологій в контексті інноваційного розвитку підприємств (Козак І. А., Елішис Д. О.).....	67
4.2. Ефективна інтеграція орієнтованої на знання концепції бізнес-правил в рамках управляючої інтелектуальної корпоративної інформаційної системи (Кулинич Ю. М., Краснюк М. Т.).....	73
4.3. Маркетингові дослідження інноваційної діяльності ринкових агентів і бар'єрів доступу до високих технологій (Мних О. Б.)	80
4.4. Теоретичні засади цифрової економіки та застосування інформаційних технологій в діяльності кооперативних організацій (Легошина О. Л.)	86
4.5. Сучасні орієнтири інноваційного розвитку та аутсорсингу на страховому ринку України (Павленко О. П.).....	93
4.6. Інноваційний розвиток підприємств: сучасні реалії та потреби фінансування (Ткачук Н. М.)	97
4.7. Органічне виробництво в Україні (Удова Л. О.).....	103
4.8. Динамізація ІТ-сектору в період пандемії Covid-19 та україно-російської війни (Науменко Н. С., Кубай А. В.).....	107

РОЗДІЛ 5. РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА

5.1. Трансформування бізнес моделі підприємства в умовах антропоцену (Загвойська Л. Д.)	113
5.2. Вихід зарубіжних компаній з російського ринку через війну з Україною: катастрофічні наслідки політики імпортозаміщення для російських підприємств (Науменко Н. С.)....	117
5.3. Особливості економічного розвитку промислових підприємств індустріально-аграрних територіально-виробничих виробничих систем України (Гладкий О. В., Килівник В. С., Городецька О. О.).....	124
5.4. Український зерновий експорт під час війни та його значення для вирішення продовольчої проблеми світу: фактор Росії (Науменко Н. С., Яручик Б. В.)	133

РОЗДІЛ 6. БЕЗПЕКА ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

6.1. Формування системи економічної безпеки підприємства (Калініченко О. В.)	137
6.2. Методичне забезпечення системи моніторингу кризових явищ на підприємстві (Журавльова І. В., Берест М. М.)	144
6.3. Теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінки шкоди завданої суб'єктам господарювання у зв'язку із конфліктами з метою отримання компенсацій (Кулик А. А.) .	153
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	161

РОЗДІЛ 6

БЕЗПЕКА ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

6.1. Формування системи економічної безпеки підприємства

© **Калініченко О. В.**

канд. екон. наук, доц.,

*доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна*

ORCID ID: 0000-0003-2688-859X

Безпека підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки є складовою національної безпеки України.

Формування сприятливого та передбачуваного правового поля для розвитку підприємства і реалізації права на підприємницьку діяльність є невід’ємною складовою економічної безпеки України, пріоритетною функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої необхідна для демократизації суспільства, забезпечення добробуту громадян, формування цивілізованого конкурентного середовища. Належний рівень економічної безпеки бізнесу є основою соціального та економічного розвитку країни, особливо в умовах прискорення процесів інтеграції України до міжнародних економічних організацій та глобалізації економіки [24, с. 192].

У науковій літературі відсутня єдина точка зору з окремих теоретичних питань й методології дослідження економічної безпеки підприємництва та тлумачення категорії «економічна безпека підприємства».

Виділяють багатофункціональні та вузькофункціональні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства» (рис. 1).

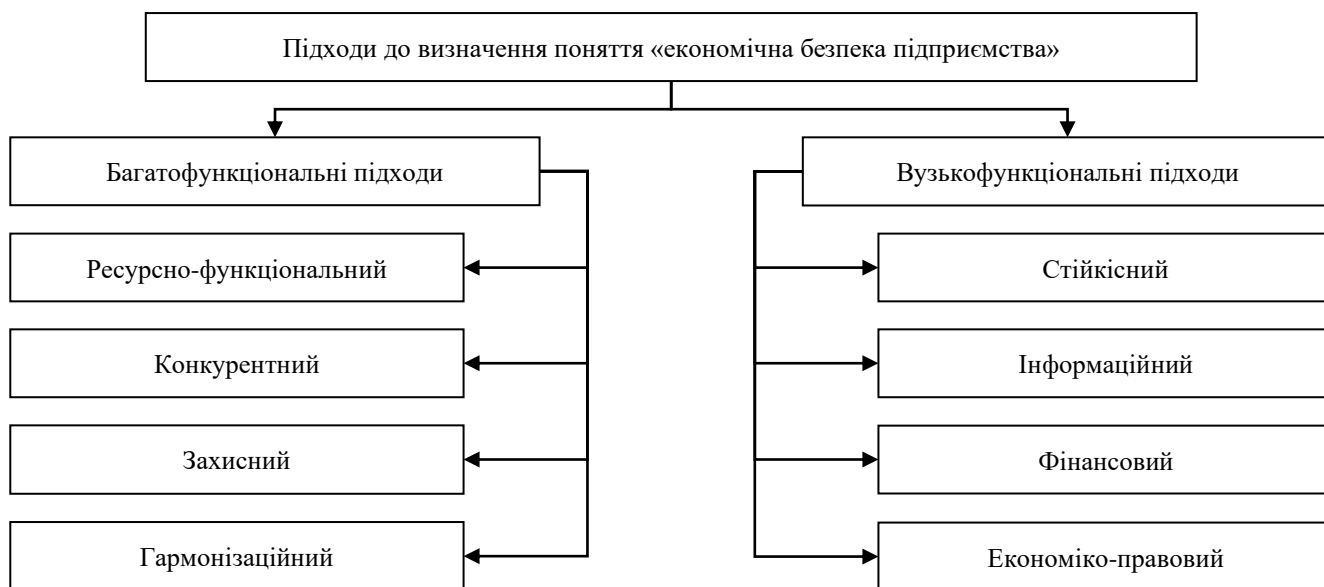

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Джерело: [15, с. 68 – 69]

Значна кількість науковців визначають економічну безпеку підприємства як стан захищеності та можливість усунути різноманітні загрози, виклики зовнішнього середовища. Окремі вчені розглядають економічну безпеку як внутрішню здатність підприємства до виживання та розвитку під впливом різноманітних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища [2 – 18; 21; 25].

Економічна безпека підприємства – це ступінь захищеності його господарсько-фінансової діяльності від негативних впливів зовнішніх та внутрішніх загроз, а також спроможність швидко усувати різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його господарсько-фінансову діяльність.

До зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників можна віднести несприятливу зміну політичної системи; макроекономічні зміни; протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів і підприємств, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством, а також правопорушення з боку корумпованих працівників контролюючих і правоохоронних органів [23, с. 544].

Результати взаємозв'язків підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища є як позитивними, так і негативними. Оскільки ці суб'єкти можуть негативно впливати на діяльність підприємства, виникає проблема його безпеки. Розуміючи актуальність цієї проблеми, керівники підприємств, особливо великих і середніх, створюють в організаційній структурі управління спеціальні підрозділи, які мають забезпечити економічну безпеку підприємств [1, с. 152].

До внутрішніх загроз належать дії або бездіяльність (зокрема, умисні або ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам його діяльності, наслідком яких можуть бути завдання економічного збитку підприємству, порушення порядку використання технічних засобів, встановленого режиму збереження інформації, яка становить комерційну таємницю, підрив його ділового іміджу в бізнес-колах, виникнення проблем у стосунках із реальними або потенційними партнерами тощо [23, с. 544 – 545].

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його постійне стабільне й максимально ефективне функціонування, а також високий потенціал розвитку в майбутньому.

Рівень економічної безпеки – це оцінка стану використання виробничих ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. Щоб досягти її найвищого рівня, підприємству необхідно здійснювати заходи щодо забезпечення безпеки основних функціональних складових своєї господарсько-фінансової діяльності.

Виділяють наступні складові економічної безпеки підприємства: інтелектуальна і кадрова; інституційно-правова; фінансова; техніко-технологічна; інформаційна; екологічна; захисна (рис. 2).

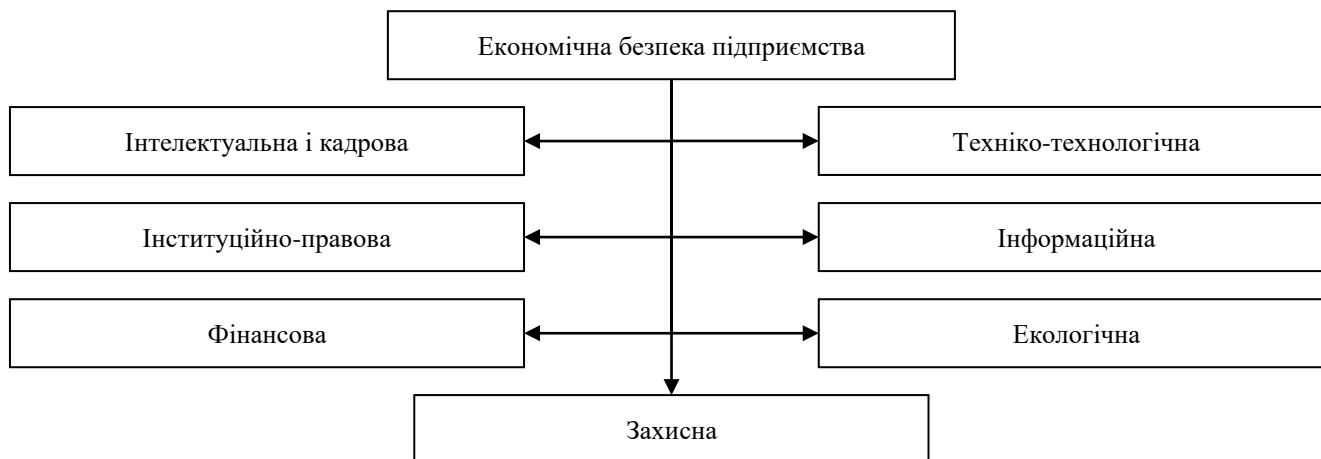

Рис. 2. Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором за даними [2 – 16; 21; 25]

1. Фінансова складова – досягнення найбільш ефективного використання наявних ресурсів підприємства, а також недопущення фінансових втрат та попередження банкрутства підприємства.

2. Інтелектуальна і кадрова складові – ефективне управління персоналом та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства.

3. Техніко-технологічна складова – рівень застосування сучасної техніки та технологій (інновацій), що забезпечують оптимальне використання виробничих ресурсів.

4. Інституційно-правова складова – усебічне правове забезпечення господарсько-фінансової діяльності підприємства й дотримання чинного законодавства.

5. Інформаційна складова – ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарсько-фінансової діяльності підприємства та захист інформації на підприємстві.

6. Екологічна складова – дотримання діючого природоохоронного законодавства та мінімізація забруднення навколишнього середовища.

7. Захисна складова – забезпечення фізичної безпеки співробітників підприємства та збереження його майна.

Економічну безпеку сучасного підприємства слід розглядати як систему взаємодії основних її структурних елементів. Саме тому підтримка лише деяких її складових не забезпечить підприємству належний рівень його економічної безпеки. Потрібен комплексний підхід, що буде ґрунтуватись на запровадженні превентивних заходів та протидії основних структурних підрозділів підприємства, відповідальних осіб у разі настання тих чи інших ризикових подій та небезпек. Універсальними інструментами для забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємства є: організаційно-управлінські заходи, технічне забезпечення, контроль та системний моніторинг як показників окремих її структурних елементів, так і економічної безпеки підприємства в цілому [4, с. 74].

Економічну безпеку підприємства забезпечують зовнішні та внутрішні суб'єкти. Зовнішні суб'єкти характеризуються законодавчими, виконавчими, судовими органами влади, мета яких – безпека усіх учасників господарських відносин. Більше того, підприємство самостійно не може контролювати діяльність цих органів. Вони забезпечують правову основу захисту господарської діяльності та забезпечують її реалізацію. Внутрішні підрозділи включають осіб, які беруть безпосередню участь в захисті економічної безпеки конкретної компанії. Для виконання цієї функції персонал використовує тактику, яку заздалегідь погоджує керівництво підприємства [22, с. 24].

Система економічної безпеки є унікальна на кожному підприємстві, тому що залежить від рівня розвитку і структури виробничого потенціалу, ефективності його використання та спрямованості виробничої діяльності, кваліфікації працівників, виробничої дисципліни, стану навколишнього середовища, виробничих зв'язків підприємства, рівня конкуренції, ризикованості виробництва тощо.

Виділяють негативні чинники, що посилюють активізацію загроз економічній безпеці підприємств в Україні [17, с. 172]:

1. Зростання рівня конкурентної боротьби за ринки як з боку вітчизняних, так і іноземних виробників.

2. Зростання значного тиску на суб'єкти підприємницької діяльності з боку державних органів.

3. Недосконалість законодавчої бази щодо регулювання відносин у сфері підприємництва.

4. Зростання криміналізації бізнесу.

5. Відсутність єдності та узгодженості дій різних правоохоронних органів.

6. Наявність невирішених соціальних проблем: низький рівень доходів населення, плінність кадрів, безробіття – усе це знижує ступінь відповідальності і збільшує імовірність схильності працівника підприємства чинити незаконні дії, що сприятиме появі певної загрози.

7. Недостатня зрілість бізнесу, а тому і недосконалість засобів і методів захисту власної економічної безпеки, відсутність досвідчених фахівців з питань безпеки.

Негативні впливи на економічну безпеку підприємства можуть мати об'єктивний та суб'єктивний характер.

Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають незалежно від волі конкурентного підприємства або його окремих працівників.

Суб'єктивні впливи зумовлені неефективною роботою підприємства в цілому або окремих його працівників.

Виділяють види традиційних ризиків та загроз економічній безпеці підприємств за різними ознаками (табл. 1).

Таблиця 1

Види традиційних ризиків та загроз економічній безпеці підприємств

Ознаки	Класифікація
За сферою дії	Виробничі, галузеві, політичні, економічні, фінансові, інноваційні
За можливістю попередження органами державного управління	Які можуть бути попередженими, яких неможливо попередити, які можна частково попередити
За рівнем прогнозованості	Піддаються прогнозуванню, не прогножуються, частково прогножуються
За частотою дії	Одноразові, багаторазові
За правомірністю	Законні, протизаконні, невраховувані законом
За характером та масштабами наслідків	Незначні для підприємств, допустимі, критичні, катастрофічні
За походженням	Внутрішні, зовнішні
За напрямом дії	Права і здоров'я громадян, власність, інноваційний потенціал, виробничі, кластерні та коопераційні зв'язки

Джерело: [3, с. 52]

Впливати на економічну безпеку загрози можуть по-різному. Чинники впливу поділяються на ті, які впливають на всю складову частину економіки, на кілька складових і на одну складову. Так, брак фінансових ресурсів може стати причиною відсутності служби охорони на підприємстві чи неможливості підвищення кваліфікації працівників. А відсутність нового виробничого обладнання призводить до низьких темпів оновлення основних засобів. Такі причини, як старіння наукових кадрів, велике скорочення працівників, які виконували науково-технічні роботи, є важливою загрозою для підприємства [20, с. 331].

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать [10, с. 127]:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи іншого суб'єкта господарювання;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Організація системи економічної безпеки підприємства та успішне її впровадження повинні спиратися на методологічні основи наукової теорії, внаслідок чого визначається мета функціонування. Головними її завданнями є своєчасне виявлення і попередження як зовнішніх, так і внутрішніх загроз, забезпечення захисту діяльності підприємства в досягненні економічної ефективності та високого рівня конкурентоспроможності, зростання технологічного потенціалу, убезпечення правових аспектів господарської діяльності. Вирішення таких завдань належить до головної умови дієздатності всього підприємства у забезпеченні доходності як відповідь про можливості бізнес-процесів власника [19, с. 117].

Забезпечення безпеки підприємства – це цілий комплекс методів, спрямованих на виявлення, попередження і припинення явних та прихованих загроз об’єкту. Завдання служби безпеки – це охорона приватної, інтелектуальної власності підприємства та фізичний захист співробітників. Існують такі методи оцінки рівня економічної безпеки підприємств: методи експертної оцінки; методи оптимізації; методи аналізу й обробки сценаріїв; методи багатовимірнього статистичного аналізу; методи моніторингу основних соціально-економічних показників і співставлення їх з граничними та ін. [3, с. 52].

Система економічної безпеки підприємства виконує такі функції: прогнозування, виявлення, запобігання, зниження рівня небезпек і загроз; забезпечення захищеності діяльності підприємства та його персоналу; збереження майна; створення сприятливого конкурентного середовища; ліквідація наслідків нанесеного збитку.

У сучасних умовах інтеграції національної економіки України в світовий економічний простір і значної фінансової нестабільності ефективно управління підприємством передбачає розроблення дієвих механізмів забезпечення достатнього рівня його економічної безпеки. У результаті неефективного управління економікою та незбалансованості основних макроекономічних показників особливо відчутними для суб’єктів господарювання стали нестача фінансових ресурсів, постійний пошук джерел фінансування, форм і методів раціонального використання обмежених за обсягом ресурсів. Натомість досягнення та підтримка бажаного рівня економічної безпеки в заданих межах дає змогу підприємству не тільки зберегти свою частку ринку або досягти зростання вартості підприємства, але й отримати перевагу над конкурентами, підвищити конкурентоспроможність своєї продукції. Наявність надійної системи безпеки на підприємстві дає можливість швидко виявити і локалізувати будь-які загрози його діяльності [18].

На систему економічної безпеки підприємства покладається ціла низка пов’язаних між собою завдань (рис. 3).

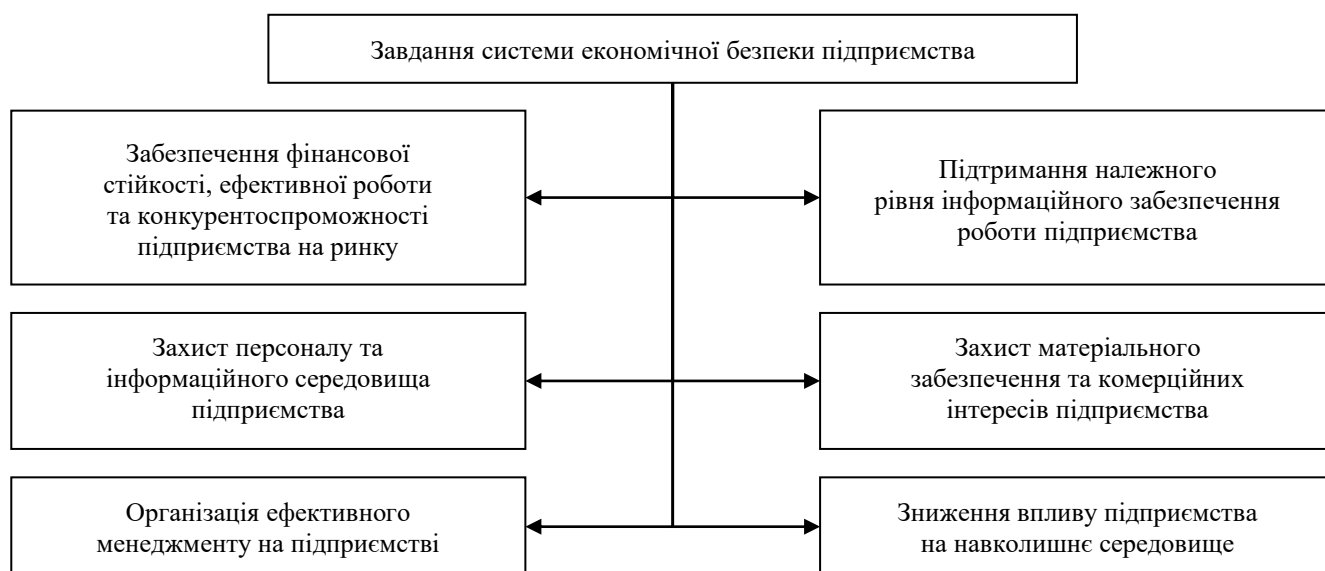

Рис. 3. Завдання системи економічної безпеки підприємства

Джерело: [20, с. 332]

Економічна безпека є однією з найважливіших умов існування підприємства, адже сама вона забезпечує його захищеність від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також виступає фундаментом його економічно ефективного функціонування та стабільного розвитку. Саме тому кожному підприємству варто розробити власний механізм управління економічною безпекою, який буде залежати від сфери його діяльності, забезпечення корпоративними ресурсами та можливостями впровадження основних заходів підтримки її належного рівня в цілому та основних її структурних елементів [4, с. 74].

Останнім часом витрати підприємств на створення системи безпеки зростають, що вказує на неможливість стабільної діяльності підприємств без забезпечення надійного рівня його безпеки. Система забезпечення економічної безпеки пов'язана з вирішенням комплексу завдань економічного, правового і правоохоронного характеру, захистом економічних інтересів і прав власності підприємства, потребує створення на кожному підприємстві власної системи безпеки. Однак велика кількість підприємств не мають власної системи безпеки, не володіють проблемою методики її формування [24, с. 193].

Система економічної безпеки підприємства – концептуальна категорія, яка визначає стратегічні рамки в управлінні загрозами і є сукупністю об'єктів, суб'єктів, функціональних складників, методики оцінювання та заходів (процесів, процедур) із забезпечення економічної безпеки організації, що використовуються підприємством (організацією, установою) задля найповнішого гарантування захищеності [7, с. 160].

Створенню надійної системи економічної безпеки підприємства передують комплекс підготовчих заходів). Від якості проведення даного етапу суттєво залежать подальші рішення щодо формування органів безпеки, залучення ресурсів – фінансових, матеріальних і людських, і ефективність управління економічною безпекою підприємства). Система економічної безпеки підприємства повинна мати у своїй основі концепцію економічної безпеки підприємства – систему поглядів, ідей, цільових установок, поєднаних єдиною метою, на систему економічної безпеки підприємства, а також система заходів, шляхів, напрямів досягнення поставлених цілей управління економічною безпекою підприємства). Концепція економічної безпеки підприємства має включати блок якісного аналізу рівня економічної безпеки підприємства, суть якого у аналізі стану навколишнього середовища, аналізі стану підприємства, виявленні потенційних і реальних небезпек і загроз, їх ранжирування за певними ознаками, визначення причин виникнення небезпек і загроз, тобто їх джерел, прогнозування можливих негативних наслідків окремих небезпек і загроз, розрахунок можливого збитку [9, с. 81].

Через загальну концепцію комплексної системи забезпечення економічної безпеки можна реалізувати генеральну стратегію економічної безпеки. Разом з тим, стратегія економічної безпеки може включати заходи, для реалізації яких необхідна регулярна, безперервна діяльність усіх підрозділів з метою забезпечення перевірки партнерів, аналізу контрактів, які укладає підприємство, розробки заходів для виконання правил оброблення конфіденційної інформації [22, с. 23].

Безпека підприємства, в тому числі її економічна складова, повинна забезпечуватися колективно – від керівника підприємства до рядових працівників, при дотриманні принципу персональної відповідальності за певну ділянку роботи, що забезпечує ефективне функціонування економічної системи. І даний принцип буде тим повніше втілений, чим ретельніше будуть дотримані такі вимоги: по-перше, коректне закріплення відповідальності за забезпечення економічної безпеки відповідно до ієрархії системи управління; по-друге, детальна розробка індивідуальних завдань для кожного виконавця з закріпленням за ним персональних прав і обов'язків; по-третє, встановлення і оптимізація взаємозв'язків між окремими виконавцями [6, с. 127].

Кожний напрям забезпечення економічної безпеки є важливою складовою частиною в системі безпеки підприємства; останню можна визнати ефективною в тому випадку, якщо керівництво підприємства буде підтримувати її стабільне функціонування на всіх рівнях. Щоб забезпечити безпеку підприємства, необхідно задіяти всіх учасників даного процесу і забезпечити певну узгодженість у їхніх діях: усім співробітникам повинні бути відомі всі заходи безпеки; питаннями організації забезпечення безпеки підприємства повинні займатися тільки спеціалісти в даній сфері (недосвідчений працівник може прийняти неправильне рішення в усуненні будь-якої загрози, що призведе до великих проблем) [20, с. 332].

Напрями розвитку кожного підприємства повинні орієнтуватися на оптимальне використання власних активів суб'єкта, потрібних для отримання поставленої мети, що можливе через зменшення потенційних економічних загроз та підвищення економічної безпеки підприємства [23, с. 543 – 544]:

- формування умов для збільшення ефективності функціонування підприємства через підтримання достатнього рівня його фінансової стабільності та рівня ліквідності;
- впровадження у діяльність підприємства новітніх інформаційних технологій та сучасного обладнання для підвищення його рентабельності і конкурентоспроможності;
- організація оптимальної організаційної структури для ефективного управління;
- підтримання кваліфікації працівників підприємства на належному рівні та оптимальний розподіл функціональних обов'язків;
- упровадження сучасних заходів для захисту навколишнього середовища від шкідливих наслідків роботи підприємства;
- забезпечення дієвого юридичного захисту всіх напрямів діяльності підприємства;
- досягнення належного захисту комерційних інтересів та внутрішньої інформації підприємства, досягнення належного рівня взаємодії всіх структурних підрозділів;
- забезпечення дієвих заходів безпеки працівників підприємства, його капіталу, активів тощо.

Система економічної безпеки підприємства будується на принципах: комплексність або системність; пріоритет заходів запобігання (своєчасність); безперервність; законність; плановість; економність; взаємодія; поєднання гласності та конфіденційності; компетентність.

Забезпечення економічної безпеки – це процес реалізації функціональних складових економічної безпеки з метою запобігання можливим збиткам і досягнення максимального рівня економічної безпеки підприємства на даний час і в майбутньому.

До чинників гарантування економічної безпеки підприємства належать:

1. Ступінь адаптивності стратегічного потенціалу підприємства, що визначається не лише внутрішніми, а й зовнішніми впливами. У першу чергу, такий вплив виникає через попит на продукцію підприємства, мінливість якого зумовлена комплексом причин економічного, політичного, демографічного та соціально-культурного характеру. На адаптивність стратегічного потенціалу підприємства впливає також кон'юнктура, що складається на ринках матеріальних ресурсів, фінансових ринках, ринках робочої сили, інформації, послуг тощо. Це означає, що, як і будь-яка система, стратегічний потенціал підприємства має граничні можливості адаптації до умов виробництва, що змінюються. Наявність таких граничних можливостей адаптації зумовлена періодичною потребою в технічному переозброєнні та реконструкції підприємства, відновленні чи підвищенні рівня кваліфікації його персоналу, зміні стратегічних зон господарювання, а можливо, і в зміні виду діяльності.

2. Залежність підприємства від стабільності постачань необхідних ресурсів для виробництва продукції з урахуванням як якості ресурсів, так і повноти та своєчасності цих постачань.

3. Охорона комерційної таємниці підприємства, з одного боку, і інформації про можливе втручання інших економічних агентів у діяльність підприємства – з іншого. Поширення конфіденційної інформації за межі підприємства може завдати йому економічних збитків. Одночасно з охороною комерційної таємниці підприємство повинно організовувати збір, нагромадження й обробку інформації про діяльність реальних і потенційних конкурентів, що можуть вплинути на статус підприємства.

4. Ступінь можливого ризику прийнятих рішень. Економічна безпека підприємства практично визначається здатністю керівництва вміло ризикувати при прийнятті стратегічно важливих для майбутнього підприємства рішень. Необхідно постійно порівнювати можливий економічний зиск й витрати. Як свідчить практика, імовірність роботи без ризику надзвичайно низька. Крім того, необхідно пам'ятати і про можливі наслідки реалізованих рішень у майбутньому для самого підприємства, а також і для регіону країни, у першу чергу, екологічних. Важливо потрапити в зону допустимого ризику, тобто в зону, де величина можливих втрат від прийняття того чи іншого рішення не перевищує величини прогнозованого прибутку.

Таким чином, однією з найважливіших передумов успішного функціонування підприємств є їх постійна адаптація до зовнішнього середовища та попередження загроз.

4. Іщук С. І. Київська господарська агломерація: досвід регіонального менеджменту: Монографія. / С. І. Іщук, О. В. Гладкий. – К.: ВГЛ «Обрії», 2005. – 240 с.
5. Кластерна форма територіально-виробничої організації: моногр. / В. І. Захарченко, В. М. Осипов, О. А. Паларієв / 2-ге вид., перероб. і доп. – Рига, Латвія: «Baltija Publishing», 2020. – 376 с.
6. Clark G. L. The Oxford Handbook of Economic Geography. / Clark G. L., Feldman M. P., Gertler M. S. – New York, Oxford University Press, 2003. – 742 p.
7. Fujita M. Economics of Agglomeration: cities, industrial location and regional growth. / M. Fujita, J.-F. Thisse. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 466 p.
8. Fujita M. The new economic geography: past, present and the future / Fujita M., Krugman P. // Papers in Regional Science. – 2004. – Vol. 83. – P. 139 – 164.

Підрозділ 5.4.

1. Зубар Д. «Зернова угода»: чи встигнуть вивести з України урожай та як шкодять монопольні зловживання у портах. // Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/280533-zernova-ugoda-ci-vstignut-vivesti-z-ukraini-urozaj-ta-ak-skodat-monopolni-zlovzivanna-u-portah/>
2. Скільки зернових експортує Україна // Слово і діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/22/infografika/ekonomika/skilky-zernovux-eksportuye-ukrayina>
3. Темпи експорту українського зерна відстають від минулорічних на 33 %. // Бізнес. Цензор. URL: <https://biz.censor.net/news/3377635/tempy-eksportu-ukrayinskogo-zerna-vidstayut-vid-mynulorichnyh-na-33>.
4. Експорт з України зернових, зернобобових та борошна. // Офіційний сайт міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>.
5. Угода щодо розблокування експорту зерна: які умови та чого побоюється Україна. // Слово і діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/22/stattja/ekonomika/uhoda-shhodo-rozblokuvannya-eksportu-zerna-yaki-umovy-ta-choho-pobouyetsya-ukrayina>.
6. Как зерно из Украины становится «российским» и попадает на международный рынок Главное из расследования Financial Times. // Медуза. URL: <https://meduza.io/feature/2022/10/30/kak-zerno-iz-ukrainy-stanovitsya-rossiyskim-i-popadaet-na-mezhdunarodnyy-rynok>.
7. Печенюк А. Зрив експорту зерна: Зеленський відреагував на рішення Росії. // УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/zernova-ugoda-zelenskiy-vidreaguvav-na-rishennya-rosiji-pro-zriv-eksportu-zerna-12028200.html>.
8. Чоновола К. РФ заблокувала рух 218 суден, що беруть участь у зерновій ініціативі – Мінінфраструктури. // УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/world/zernova-ugoda-rosiya-zablokuvala-ruh-218-suden-yaki-mali-vivoziti-ukrajinske-zerno-12029010.html>.

Список використаних джерел до розділу 6.

Підрозділ 6.1.

1. Бабіна Н. О. Передумови формування механізму економічної безпеки підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2009. № 6. С. 151 – 156.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ : КНТЕУ. 2004. 759 с.
3. Білик І. Ю. Методичне забезпечення оцінки економічної безпеки підприємства. *Управління розвитком*. 2013. № 12. С. 51 – 53.
4. Бондар Ю. А., Дорошенко Т. М. Економічна безпека підприємства як фактор забезпечення ефективності зовнішньоекономічної діяльності. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2022. Вип. 1. С. 70 – 82.
5. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
6. Гмиря В. П., Кучеренко В. М. Забезпечення економічної безпеки підприємств в сучасних умовах господарювання. *Економіка та підприємництво: зб. наук. пр.* Київ : КНЕУ, 2020. № 44. С. 120 – 130.

7. Дмитренко В. І. Система економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. № 4 (56). С. 156 – 164.
8. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
9. Єфімова Г. В., Марущак С. М. Систематизація та ідентифікація загроз діяльності підприємства як передумова управління його економічною безпекою. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 77 – 84.
10. Журба І. О. Сутність економічної безпеки підприємств регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2018. Вип. 48. С. 124 – 130.
11. Захаров О. І., Пригунов П. Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності : навч. посіб. Київ, 2008. 257 с.
12. Зубок М. І., Рубцов В. С., Яременко С. М., Гусаров В. Г., Чернов Ю. В. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навч. посіб. URL: <http://ifsa.kiev.ua/files/ekonomsec.pdf>.
13. Калініченко О. В., Плотник О. Д. Економіка підприємства. Практикум : навч. посіб. Київ : Кондор, 2012. 600 с.
14. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
15. Коваленко О. В. Підходи до визначення поняття економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 1. С. 65 – 72.
16. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
17. Локотецька О. В. Концепція комплексної системи гарантування економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2012. № 3. С. 171 – 174.
18. Мельничук Л. С. Поняття та аспекти формування економічної безпеки підприємства. 2014. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer34/624.pdf>.
19. Олійник Т. І. Ризик-менеджмент – чинник забезпечення економічної безпеки підприємств і стабільного розвитку України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 5 (17). С. 115 – 118.
20. Петренко О. В., Антоненко В. М. Економічна безпека підприємства: загрози та шляхи їх пересічення. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 328 – 333.
21. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : монографія / О. А. Кириченко та ін. Київ : Університет «Крок». 2008. 403 с.
22. Слабка В. О. Формування економічної безпеки на підприємстві. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. № 6 (2). С. 22 – 26.
23. Соціально-трудовий потенціал: формування, забезпечення та розвиток у підвищенні економічної безпеки : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Нижника. Хмельницький : ХНУ, 2018. 607 с.
24. Теленько В. В. Економічна безпека підприємства в системі безпеки держави. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 1. С. 190 – 194.
25. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія. Київ : Книжкове вид-во НАУ. 2007. 436 с.

Підрозділ 6.2.

1. Акинин П. В., Королев В. А., Кочергин С. Г. Математические и инструментальные методы экономики : учебное пособие. Москва : КноРус, 2012. 232 с.
2. Баринов Ю. Г. Организационный мониторинг: концепт, генезис, инструментарий [Електронний ресурс] / Ю. Г. Баринов // *Економіка*. – С. 137 – 142. – Режим доступу: http://pskgu.ru/projects/pgu/storage/wt/wt152/wt152_08.pdf.
3. Берест М. М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 163 с. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/18549>.
4. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : в 2-х т. Т. 1. 2-е изд., перераб. и доп. Киев : Ника-Центр, Эльга, 2004. 624 с.
5. Брагинец А. Н. Эволюция предмета и задач функции управления «мониторинг» и её координация с экономическим анализом / А. Н. Брагинец // *Актуальні Проблеми Економіки : наук. економічний журн.* / ред. кол.: М. М. Єрмошенко, Г. Г. Бурлак, Б. Актан [та ін.]. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2010. – № 10. – С. 8 – 21.

Наукове видання

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА

Колективна монографія

Надруковано у ПП «Астрая»
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4
Підписано до друку 18.10.2022 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура ШРИФТ.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 15,7
Наклад 500 шт. Замовлення 2022-84

Видавництво ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089